

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Humanitaarainete õppekava

Jane Pääsukene

ÜHISKONNAÕPETUSE ÕPETAJATE ERIALANE ETTEVALMISTUS JA
LÄBITAVAD TÄIENDUSKOOLITUSED LÕUNA-EESTIS
bakalaureusetöö

Juhendaja: Hasso Kukemelk

Läbiv pealkiri: Ühiskonnaõpetuse õpetajate ettevalmistus ja täienduskoolitused

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Hasso Kukemelk (knd (pedagoogika))

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsemiskomisjoni esimees: Sirje Pihlap (haridusteaduste lektor)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

Sisukord

Sisukord.....	2
1 Sissejuhatus.....	3
2 Täienduskoolitused õpetajale.....	5
2.1 Täienduskoolitused ühiskonnaõpetuse õpetajale Eestis	6
2.1.1 Pakkujad	6
2.1.2 (Ühiskonnaõpetuse) Täienduskoolituste üldine olukord riigis.....	7
3 Võrdlus teiste riikidega	10
3.1 Ühiskonnaõpetuse õpetaja õpetajakoolituse lähtekohast.....	10
3.2 Ühiskonnaõpetuse õpetajale mõeldud täienduskoolitustest lähtudes	12
4 Metoodika	14
4.1 Uuritavad	14
4.2 Mõõtevahendid	14
4.3 Protseduur.....	15
5 Tulemused.....	16
6 Arutelu	18
6.1 Uurimuse kitsaskohad ja edasine uurimine	21
Kokkuvõte	22
Summary	23
Autorsuse kinnitus.....	24
Kasutatud kirjandus.....	25
Lisa 1-3	

1 Sissejuhatus

Ühiskonnaõpetus on olnud iseseisva kohustusliku õppeainena riiklikus õppekavas alates 1996. aastast (Eurydice, 2005a). Esimeses kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva, teises ja kolmandas kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aina (*Põhikooli riiklik...*, 2011). Ühiskonnaõpetusega seotud teemasid käsitletakse ka teistes õppeainetes nagu ajalugu (rahvusvahelised organisatsioonid, riigi kujunemine ja kontinuiteet, poliitilised režiimid, erinevad konstitutsioonid) ja geograafia (sotsiaalgeograafia) (Eurydice, 2005a).

Antud õppeaine osatähtsust haridussüsteemis on raske üle tähtsustada. Olles üheks osaks sotsiaalainetest on ühiskonnaõpetusel oluline koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemisel, aidates õpilasel kujuneda ettevõtlikuks, ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks (*Põhikooli riiklik...*, 2011). Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Olulisel kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste omandamine (*Samas*). Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused kodanikuidenteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks (*Samas*).

Kasvatamaks lastest korralikud, püüdlid ning teistega arvestavad Eesti riigi kodanikud, on ainel õppekavas tõesti äärmiselt tähtis roll. Seega peab aine korraldus, selle materjalid ning õpetaja kui kodaniku vormija koolitus ja enesetäiendus olema selgelt reguleeritud, ajakohastatud ning ühiskonna arengut arvestav. Sellest lähtuvalt tuleneb vajadus antud valdkonnas viia läbi uurimusi selgema pildi saamiseks aine olukorrast, sisse seada programme olukorra parandamiseks ja luua uusi võimalusi, mis aitavad kaasa ühiskonnaõpetajate professionaalsele arengule. Käesolev bakalaureusetöö on vaid väike osa sellest, keskendudes ühiskonnaõpetuse õpetajate erialasele ettevalmistusele ja läbitud täienduskoolitustele.

Ühiskonnaõpetuse vallas on aja jooksul läbi viidud mitmeid uurimusi, mis eelpool toodut kajastavad. Oma lõputööd on antud ainet kajastades kirjutanud Tartu Ülikooli õpetajate seminari üliõpilased Meier (2002) ja Alasi (2002). Eesti tasandil on koostöös Indiana

Ühiskonnaõpetuse õpetajate ettevalmistus ja täienduskoolitused 4

Ülikooliga tehtud uuring eesmärgiga koostada tol hetkel Eesti koolides ühiskonnaõpetust õpetavate pedagoogide representatiivne andmebaas (*Ühiskonnaõpetajate uuring*, s.a.).

Rahvusvahelisel tasandil on läbi viidud uurimus IEA (*International Association for the Evaluation of Educational Achievement*) Civic Education Study. Nimetatud uurimuses küsitleti 28 riigi õpilasi, õpetajaid ja koolijuhte. Valimi hulka kuulus ka Eesti (*IEA Civic Education Study*, s.a.). Samuti on Eesti õpilased ja õpetajad osalenud ka teises rahvusvahelisel tasandil läbiviidud kodanikuhariduse võrdlusuuringus *International Civic and Citizenship Education Study* (ICCS) (Toots, 2011). Arenemisjärgus on uue – ICCS 2016 – uurimuse läbiviimine (*International Civic...*, s.a.).

Praegu valmistab ühiskonnaõpetuse õpetajaid ette nii Tartu kui Tallinna Ülikool. Eestis ei ole ainult ühiskonnaõpetusele spetsialiseerunud õpetajaid, nad on üldjuhul lõpetanud ajaloo eriala vähese spetsialiseerumisega ühiskonnaõpetuses (Eurydice, 2005a). Tartu Ülikoolis saab ühiskonnaõpetusele spetsialiseeruda alles magistriastmes, samas kui bakalaureuses on võimalik võtta ajalugu kui ühte erialamoodulit (*Ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja*, s.a.). Eestis ei tegele mitte ükski kõrgkool, ka mitte need, kes valmistavad ette ühiskonnaõpetuse õpetajaid, spetsiaalselt õppeaine metoodika arendamisega. Pigem sõltub see üliõpilaste huvist aine vallas kirjutada oma lõputöid (Räis, 2008). Et anda vastavat ainet ajakohaselt ja mitmekülgset, tuleb õpetajal lisaks ülikooliharidusele end ka pidevalt täiendada elukestva õppe käigus (Eurydice, 2012).

Käesoleva töö eesmärgiks on analüüsida ühiskonnaõpetuse õpetajatele mõeldud täienduskoolitusi ja enesearendusvõimalusi, selle seoseid õpetajate erialase pädevusega nende endi hinnangul ning uurida ühiskonnaõpetuse õpetajate „taustaandmeid“ aine andmiseks tänasel hetkel.

Toetudes teemakohasele kirjandusele, seati käesolevas uurimuses järgmised hüpoteesid:

- (1) Ühiskonnaõpetuse õpetajate rahulolu oma pädevusega antud aines on seotud läbitud täienduskoolituste hulga.
- (2) Linna- ja maakoolide ühiskonnaõpetajate rahulolu enda pädevusega vastava aine õpetamisel on erinev.
- (3) Ühiskonnaõpetuse õpetajad hindavad loodud arenemis- ja täiendusvõimalusi piisavaks.
- (4) Enam kui 10 aastat antud aine õpetajana töötanud vastajate hinnangul on ühiskonnaõpetuse kui eraldi aine õpetajakoolituse vajalikkus suurem kui vähem töötanud õpetajate hinnangul.

Ühiskonnaõpetuse õpetajate ettevalmistus ja täienduskoolitused 5

Töö autor prognoosib kõigi hüpoteeside paikapidavust. Eeldatakse, et mida rohkem õpetaja täienduskoolitusi on läbinud, seda rohkem on ta rahul oma pädevusega antud aine andmiseks. Linna- ja maakoolide õpetajate rahulolu erinevus oleks loogiline, sest enamik täienduskoolitusi viiakse läbi linnades ning on seega maakoolide õpetajatele raskemini kättesaadavamad. Uurides pakutavate koolituste hetkelist turuseisu (kui palju ja mida pakutakse), usub töö autor, et ühiskonnaõpetajate professionaalse arengu tarvis on loodud piisavalt erinevaid võimalusi enesetäienduseks. Neljanda hüpoteesi paikapidavuse ootuse põhjuseks on, et Eesti koolides õpetab palju nõukoguaegse haridusega õpetajaid, kelle esmane ettevalmistus antud aines võib olla mõnevõrra puudulikum kui iseseisvunud Eesti ajal õpetajakoolituse läbinud õpetajatel.

2 Täienduskoolitused õpetajale

Isegi mitte kõige paremad õpetajakoolitusprogrammid ei suuda pakkuda kõiki oskusi, mida õpetajad oma professionaalse elu jooksul vajavad. Õpetaja kompetentsuse arendamine peab olema kestav protsess. Kvaliteet on protsessile orienteeritud ning hõlmab tervet karjääri. Õpetajakoolitus ei lõpe esmaõppega. Mis puutub õpetaja aruandekohustusse, siis tema haridus ja selle täiendamisevajalikkus ei lõpe enne pensionipõlve (Gassner, 2010). Võib öelda, et eriti oluline on erialane täienduskoolitus just ühiskonnaõpetuse õpetajatele, sest neid puudutab muutuv ühiskond ehk kõige rohkem. Kui reaali- ja loodusainetes võtavad uued avastused sageli aastaid aega, siis ühiskond muutub igapäevaselt, tuues õppe sisusse juurde uusi nüansse ning teadmisi. Kui teoreetilise osa pool saab toetuda osaliselt õpikumaterialile, mida ei anta iga aasta uut välja, siis praktika hõlmab hoopis suuremat infohulka, mida tuleb pidevalt juurde.

Vastavalt määruse „Õpetajate koolituse raamnõuded“ paragrahvile 16 (2000) on õpetaja tööalase täienduskoolituse eesmärk toetada õpetaja kutse-, eri- ja ametialast arengut. See toimub õpetaja iseseisva tööna ja riigi- või munitsipaalasutuses, koolitusloaga erakoolis, era- või avalik-õigusliku juriidilise isiku või füüsilisest isikust ettevõtja juures, kui selle tegevus vastab õpetaja poolt õpetatavale ainele või erialale (*Samas*, § 17 (1)). Koolituse läbimist tõendavad koolituse läbiviija poolt väljaantud tunnistus või tõend (*Haridustöötajate kutseoskuste...*, 1998: (20)). Läbitud koolituste kohta käiv informatsioon sisestatakse kooli

juhtkonna poolt Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) – riiklikku haridussüsteemi andmete registrisse - vastava pedagoogi haridusandmete juurde.

Õpetaja peab läbima iga viie aasta jooksul täienduskoolitusi vähemalt 160 tunni ulatuses (*Õpetajate koolituse...*, 2000).

Üldiselt tegutsevad täienduskoolituse turul professionaalsed koolituspakkujad: eraomanduses olevad asutused, vabakutselised koolitajad, mittetulundusühingud, aineseksioonid, seltsid, liidud, kirjastused, üldhariduskoolide koolituskeskused, Innove (REKK), akadeemilised asutused, täiendõppekeskused (*ESF programmi...*, 2012).

2.1 Täienduskoolitused ühiskonnaõpetuse õpetajale Eestis

2.1.1 Pakkujad

Eesti kooli pedagoogilise kaadri täienduskoolitus on õpetajaid koolitavate haridusasutuste üks tegevusvaldkondi (Michelson, 1997). Koolitusi haridustöötajatele pakuvad riiklikud ülikoolid: Tartu Ülikool (haridusteaduste instituut) täiendõppe raames¹, Tallinna Ülikool täiendõppekeskuse kaudu².

Kodanikukoolitusi pakuvad mittetulundusorganisatsioonid (Haridus- ja Teadusministeerium, 2010). Eestis on loodud mitmeid aineõpetajaid liitvaid seltsi. Antud kontekstis vajavad nimetamist Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Selts (EAÜS) ning Eesti Ühiskonnaõpetajate Selts (EÜÕS), mis on ühiskonnaõpetuse õpetajate täienduskoolituste seisukohalt olulised alustalad. Just seltside kaudu saavad ühiskonnaõpetuse õpetajad informatsiooni toimunud ja toimuvate täienduskoolituste kohta - õpetajatele on selts osutunud peamiseks ainealaseks info ja koolituspakkumiste saamise kohaks (Riigor, 2012).

Üheks ühiskonnaõpetuse õpetajate koolitustega tegelevaks asutuseks on Jaan Tõnissoni Instituudi (JTI) Kodanikuhariduse Keskus, mis kujundati kodanikuõpetuse programmi baasil välja 1996. aastal Jaan Tõnissoni Instituudi iseseisva struktuuriüksusena³. Korraldatud on ühiskonnaõpetuse õpetajatele kursuseid, seminare ja õppepäevi, mis on aidanud kaasa vastava õppeaine väljakujunemisele riiklikus õppekavas (*Jaan Tõnissoni...*, s.a.: lõik 3). Lisaks täienduskoolituste korraldamisele tegeletakse veel uurimistööde, õppevahendite koostamise ja väljaandmise, kirjastamise ja konsulteerimisega (Valdmaa, s.a.:

¹ Vt <http://www.ht.ut.ee/et/taienduskoolitus>

² Vt <http://www.tlu.ee/?CatID=5961&LangID=1>

³ Vt <http://www.jti.ee/?s=16>

lõik 3-4). JTI on osalenud ka mitmetes rahvusvahelistes ühiskonnaõpetusega seonduvates programmides (VOICE 2011-2013, REKRY-AMARE 2010-2013) (Valdmaa, 2012, 4. mai).

Lisaks muudele ainekoolitustele pakub Tartus asuv Avatud Meele Instituut (AMI) koolitusi ka ühiskonnaõpetuses. Õpitakse praktilise harjutamise, kogemuse analüüsi, lühiloengute ning professionaalselt juhitud rühmatööde ja arutelu läbi. AMI koolitajad tegutsevad ka ise õpetajate, õppejõudude ja haridusasutuste juhtidena (*Koolitused, s.a.*).

2.1.2 (Ühiskonnaõpetuse) Täienduskoolituste üldine olukord riigis

Haridus- ja Teadusministeeriumi programmis (2009) märgitakse, et Eesti õpetajate ettevalmistus on Euroopas konkurentsivõimeline. Ühtlasi tuuakse välja, et Eesti haridusmaastikul on samad kitsaskohad, mis kogu Euroopas. Programmis ettelõetud puudujääkide hulgast on antud töö raames oluline välja tuua põhi- ja täienduskoolituse kaasajastamise vajadus, kuid uurides teisi sellekohaseid dokumente ilmneb, et murekohti on veelgi.

Õpetajakoolituse riiklikus arengukavas (2006: 17) tuuakse lisaks välja järgmised täienduskoolitustega seonduvad probleemid:

- Täiendõppe kursuste kvaliteet on väga erineva tasemega. Õpetajaid ettevalmistavates kõrgkoolides on seos esma- ja täiendõppe vahel nõrk.
- Puuduvad ühtsed ja piisavad alused täiendõppe kvaliteedi hindamiseks.
- Puuduvad täiendõppevajaduste süsteemsed uuringud.
- Mõne sihtrühma jaoks puuduvad kursused, mis on tarvilikud kvalifikatsiooni omandamiseks.
- Koolitusinfo ei ole ülevaatlik, teave on ülikoolide ja koolitusfirmade internetilehekülgedel ja erinevates koolituskogumikes hajutatud ning õpetajal on raske paljude koolituspakkumiste vahel valikut teha.
- Koolituspakkumised ei anna piisavat infot tellimuse kavandamiseks: sageli on määratlemata eesmärgid, konkreetne sihtrühm, teave läbiviijatelt, õppekavade sisu ja vorm.
- Riigi ja kohaliku omavalitsuse roll täiendõppe suunaja ja tellijana on määratlemata.
- Ligikaudu 50% koolidest kujundavad täienduskoolitust turupakkumiste alusel lühiajaliselt, koostamata pikemaajalist personalikoolituse kava.

Õpetaja ettevalmistus esma- ja täiendõppes ning tema arengu toetamine toimetulekuks väga erilaadseid oskusi nõudvas töökeskkonnas on ebapiisav ning ei reageeri paindlikult haridussüsteemis toimuvatele muutustele (*Eesti õpetajahariduse...*, 2009).

Kuigi Riigikontrolli audit ei käsitle õpetajate täienduskoolituse temaatikat (2010), toob see välja, et täiskasvanute täiendus- ja ümberõppe korraldus ei ole süsteemne, läbi mõeldud

Ühiskonnaõpetuse õpetajate ettevalmistus ja täienduskoolitused 8

ega toeta kvalifikatsiooni omandamist või selle täiendamist. Riigis puudub koolituste planeerimiseks ning tulemuste hindamiseks asjakohane ülevaade toimunud koolitustest, kulutatud rahast ja nende abil saavutatud tulemustest (*Samas*), mis, toetudes eelmainitud dokumentides esitatule, peegeldab autori arvates hästi olukorda ka õpetajate täienduskoolituses.

Veel ühe probleemina (ühiskonnaõpetuse) õpetaja täienduskoolituste juurde toob Räis (2008: 48) välja asjaolu, et pea kõik koolitused on kolmanda sektori korraldada ja rahastada, mis omakorda viib järgmise mureküsimumeni – koolituste maksumus. Arvamused antud punktis on vastuolulised. Ühelt poolt ütleb täiendusõppe tarbija – õpetaja, et kursused on kallid (Räis, 2008; Poom-Valickis & Loogma, 2009). Teisalt võib näha tendentsi, et õpetajad, kes ise osaliselt või täies mahus oma koolituse eest maksavad, osalevad täienduskoolitustes enam, kui need, kes ise ei maksa (Poom-Valickis & Loogma, 2009).

Eelnevalt esitatud probleemipunkte lugedes võiks arvata ja järeldada, et täienduskoolituste seis nii Eestis kui Euroopas on kasin. Positiivseks noodiks on aga asjaolu, et kitsaskohtade parandamisega tegeletakse aktiivselt vähemalt siin. Käiku on viidud erinevad programmid („Üldhariduse pedagoogide kvalifikatsiooni tõstmine 2008-2014“, „Eesti õpetajahariduse strateegia 2009-2013“), mille eesmärgiks on luua üldharidussüsteemi pedagoogidele tingimused professionaalseks arenguks ja kvaliteetseks kutsealaseks tegevuseks kogu karjääri vältel (*Üldhariduse pedagoogide...*, 2009). Programmi „Üldhariduse pedagoogide kvalifikatsiooni tõstmine 2008-2014“ tegevuste ajakavaga saab lähemalt tutvuda lisis 1, programmi raames läbi viidud SWOT-uuringu tulemusi täienduskoolituste olukorra kohta on toodud lisis 2.

Pakutavad lahendused erinevatele probleemidele on järgmised (*Eesti õpetajahariduse...*, 2009):

- (1) Haridus- ja Teadusministeerium koos haridustöötajatele täiendõpet pakkuvate koolitusasutustega töötab välja täiendõppe kvaliteedikriteeriumid;
- (2) Haridus- ja Teadusministeerium algatab õpetajate ja koolijuhtide täiendõppe vajaduste analüüsi väljatöötamise ning suunab täiendavaid vahendeid riiklikul tasemel olulistesse täiendõppe valdkondadesse;
- (3) Riik reguleerib haridustöötajate täiendõppe turgu kvaliteedijäreelvalve kaudu, selleks arendatakse Eesti Hariduse Infosüsteemis instrumendina välja täiendõppe tagasiside moodul, kuhu koolijuht annab tagasisidet õpetajate poolt läbitud täiendõppe kvaliteedile ja tõhususele.

Ühiskonnaõpetuse õpetajate ettevalmistus ja täienduskoolitused 9

Bakalaureusetöö autoripoolsed ideed probleemide lahendamiseks on järgmised:

- (1) Täiendõppe kursuste kvaliteedi hindamiseks töötatakse välja kindel süsteem, mida rakendatakse kõikide pakutavate täienduskoolituste hindamiseks. Nii saadakse ülevaade riigis läbiviidavatest täienduskoolitustest ning vajalikud parandused kvaliteedi tõstmiseks on hindamissüsteemi järgi hõlpsasti tehtavad.
- (2) Turu-uuringute teostamine koolituste vajaduste väljaselgitamiseks võimaldamaks kõikide soovijate enesetäiendamist võrdsel tasemel.
- (3) Etteantud ja kindlad regulatsioonid koolitajatele koolitusinfo ülevaate parandamiseks.
- (4) Koolitusega seonduva info koondamine ühte kohta, mis on kõigile haridustöötajatele võrdselt kättesaadav.
- (5) Riigi osakaalu suurendamine osalemise finantseerimisel – riigi ja haridussüsteemi jätkusuutlikkuse huvides on professionaalsed ning arenemisvõimelised õpetajad.
- (6) Riigi ja kohaliku omavalitsuse omavahelise suhtluse parandamine – võib tuua kaasa küll bürokraatia tõusu, kuid koolitustega seonduv tuleb omavahel koordineerida ning võimalike puudujääkide lahendamise osas tuleb teha aktiivset koostööd.

Eesti õpetajahariduse strateegias pakutud lahend täiendõppe tagasiside moodul EHS-es on autori arvates poolik – tagasisidet peaksid andma mitte ainult kooli juhtkond, vaid ka täienduskoolituses osalenud õpetaja ise. Kui mitmed koolitajad küsivad koolituse lõpus osalenute arvamust koolituse kohta, siis jääb kogutud informatsioon sageli koolitajale endale. Kvaliteedi hindamise osas oleks aga oluline riiklikul tasemel arvestada ka tarbijapoolse tagasisidega.

Täienduskoolituste olukorda ei peeta Eestis siiski lootusetuks. Õpetajakoolituse riikliku arengukava 2006-2013 (2006) kohaselt võib väita, et täiendõppe pakkumine on aasta-aastalt suurenenud, valikuvõimalused avardunud. Samas kodanikuharidust silmas pidades märgib Puurmann (2007), et huvi koolituste vastu on võrreldes üheksakümnendate aastatega vähenenud ning osalemine neis pigem tagasihoidlik. Õpetajate täienduskoolitus on tõusmas suurema tähelepanu alla (Valdmaa, 2012) ning ühiskonnaõpetusele kui eraldi ainele ja selle haridusele osutatakse üha enam tähelepanu (Valdmaa, 2001).

3 Võrdlus teiste riikidega

Haridussüsteemid on riigiti väga erinevad, samas võib leida ka palju ühiseid jooni. Ühiskonnaõpetuse vaatekohast mängib olulist rolli see, milline on antud aine andmise traditsioon ning selle pikkus. Järgnevalt on toodud võrdlus ühiskonnaõpetuse õpetajate ettevalmistuse (esmaõpe ja täienduskoolitused) kohta Eesti lähimate naabrite Läti ja Soomega, samuti on võrdlusesse kaasatud Inglismaa (mitte terviklik Ühendatud Kuningriik). Antud riikide valimine on hõlpsasti põhjendatav: Lätiga on Eestil ühine nõukogude haridussüsteemi kogemus; Soomet võib pidada Eesti haridussüsteemi eeskujuks, ühtlasi on Soomel olnud suur roll Eesti iseseisvumisjärgses haridusarenduses. Kaugema riigi näitena on juurde võetud Inglismaa kui hoopis teistsuguse ajaloolise ja ühiskondliku tausta ning korraldusega riik.

3.1 Ühiskonnaõpetuse õpetaja õpetajakoolituse lähtekohast

Üldiselt on ühiskonnaõpetus integreeritud teistesse õpetajakoolituse kursustesse spetsialiseerumisega ajalukku, geograafiasse, filosoofiasse, eetikasse/religiooni, sotsiaalteadustesse või majandusse. Sama tendentsi võib leida ka Eesti õpetajakoolituste õppekavadest (nt Tartu Ülikooli õpetajakoolitus), kus ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ka teiste õppekavade ainetega. Lisaks aineintegratsioonile on lõimumist näha ka õpetajakoolituses endas.

Läti haridussüsteemis on kasutusel kolm erinevat ühiskonnaõpetuse õpetaja esmakoolitamise viisi: (1) ühiskonnaõpetusega seonduvad oskused ja kompetents on kaasatud kõigi õpetajahariduse saavate õpetajate koolitusse; (2) spetsiaalne ainepõhine õpe neile, kes soovivad tulevikus anda ainult ühiskonnaõpetust; (3) ainealane koolitus on arvatud ainult töötavate (*in-service*) õpetajate haridusse (Eurydice, 2005c).

Enamus kõrgharidust pakuvad õpetajakoolitusega tegelevad õppeasutused Lätis organiseerivad õppeprogramme sotsiaalteaduste õpetajatele, andmaks neile võimaluse valida ühiskonnaõpetust nende teiseks erialaks. Näiteks Riia Õpetajakoolituse ja Hariduse Juhtimise Akadeemia (*Riga Teacher Training and Educational Management Academy*) kursus „Ühiskonnaõpetuse õppekava ja meetodid multikultuurises ühiskonnas“ (*‘Curriculum and methods of citizenship education in multicultural society’*) on mõeldud tulevastele sotsiaalteaduste õpetajatele (Eurydice, 2012).

Lisaks eelnevalt nimetatud ainetele, on ühiskonnaõpetuse õpetamine Lätis integreeritud veel psühholoogiasse ja kultuuriteadustesse (Eurydice, 2012).

Soomes on vajalik ajaloo õpetajaks saamiseks kraade nii ajaloos kui sotsiaalteaduste valdkonnas (mis hõlmab ühiskonnaõpetust, poliitikat, õiguslast haridust ja majandust). Tulevased õpetajad peavad saama magistrikraadi neis ainetes ning seejärel läbima õpetajakoolitusprogrammi, mis katab nii ajaloo ja sotsiaalteaduste pedagoogika- ja didaktikaosa kui ka praktika ülikooli õpetajakoolituse koolides mentorõpetaja järevalve ja nõustamise all (Eurydice, 2012).

Ühiskonnaõpetusega seonduvat omandavad ka klassiõpetajad, kes annavad tunde esimesest kuuenda klassini. Kodanikuõpetus on sel juhul osa moodulist „multidistsiplinaarsed õpingud“ (*multidisciplinary studies*). Klassiõpetajaks saamine eeldab magistrikraadi (Eurydice, 2005d). Ainealast haridust saab omandada ka täiendõppe käigus.

Inglismaal lisandus ühiskonnaõpetus kohustusliku ainenäppena 2002. aastal (Eurydice, 2005e). Koolitatakse spetsialiseerunud ühiskonnaõpetuse õpetajaid: pakutakse aastast esmaõppejärgset koolitust, mis katab teoreetilised teadmised ning praktilised õpetamiskogemused (Eurydice, 2012). Ühiskonnaõpetuse õpetajate õpetajakoolitus on Inglismaal mureteema. 2004. aastal läbiviidud uurimuses märgitakse, et kuigi on veel vara rääkida aine arengust, on selge, et õpetajate koolitamine ning toetus vajavad selgelt parandamist ning tugevdamist hoidmaks alal seda õppekava tähtsat ainet (Foster, 2005).

Õppe integreerimine erinevatesse õppeainetesse on kõigil neljal võrdluse all oleval riigil ühine joon. Üldjuhul on seda tehtud ajaloo ja sotsiaalteaduste raames, samuti majanduses ning geograafias. Eraldi Läti puhul on välja toodud kultuuriteadused ning psühholoogia, mis käesoleva töö autori arvates on ehk isegi mõnevõrra üllatav.

Üllatava faktina tuli välja, et Inglismaal tehti ühiskonnaõpetus kui eraldi aine õppekavas kohustuslikuks alles 2002. aasta augustis, kui Eestis oli selleks 1996. aasta. Kahjuks ei leidnud töö autor andmeid selle kohta, mis aastast alates ühiskonnaõpetust fakultatiivse ainenäppena andma hakati, ilmselt oli see lihtsalt lõimitud teiste ainete õppe sisusse. Inglismaa puhul saab ühiskonnaõpetusest kui aineist rääkida juba 1920ndatel kui mitte varem (Kerr, 1999). Eesti puhul on viiteid sellele, et ühiskonnaõpetust on antud Nõukogude Liidu okupatsiooni ajal (erinevad kodanikuõpetuse õpikud ning aineprogrammid), Läti puhul on välja toodud 1990ndate algus, kui hakati välja kujundama oma riigi põhiseaduse ühiskonnaõpetust (Catlaks, G., Sarma, V., 1996). Ka ei õnnestunud leida andmeid selle kohta, kas Lätis ja Soomes on antud aine õpilastele kohustuslik või mitte.

Ühise joonena võib veel kõikide riikide puhul välja tuua asjaolu, et koolitatakse spetsialiseerunud ühiskonnaõpetuse õpetajaid kas juba esmaõppes või täiendõppe raames.

Ühiskonnaõpetuse õpetajate ettevalmistus ja täienduskoolitused 12

Ainult ühiskonnaõpetusele spetsialiseerunud õpetajaid koolitatakse Inglismaal ja Lätis, Eestis ja Soomes õpitakse antud aine õpetajaks saamiseks üht või mitut lisaainet.

Kokkuvõtvad andmed võrdluse kohta vt Tabel 1.

Tabel 1. Ühiskonnaõpetuse õpetajate koolitus riikide lõikes

	Eesti	Läti	Soome	Inglismaa
Õppekavas kohustuslik	1996	-	-	2002
Integreeritud õpe	ajalugu geograafia majandus	ajalugu psühholoogia, kultuuriteadused,	ajalugu sotsiaalteadused	
Õpetamises vajalik haridus	(1) ajaloo ja ük* magister (2) täiendõpe	(1) teadmised ja kompetents kõigil õpetajatel (2) spets** ük õpetajad (3) täiendõpe	(1) ajaloo ja sots.*** magister (2) klassiõpetaja magister (3) täiendusõpe	spets ük õpetajad
esmakoolitajad	(1) Tartu Ülikool (2) Tallinna Ülikool	(1) Liepaja Pedagoogiline Akadeemia (2) Riia Pedagoogiline Akadeemia (3) Daugavpils Pedagoogiline Instituut****	-	-

Märkus: *ük=ühiskonnaõpetus **spets=spetsialiseerunud ***sots.=sotsiaalteadused

****andmed pärinevad aastast 2005

3.2 Ühiskonnaõpetuse õpetajale mõeldud täienduskoolitustest lähtudes

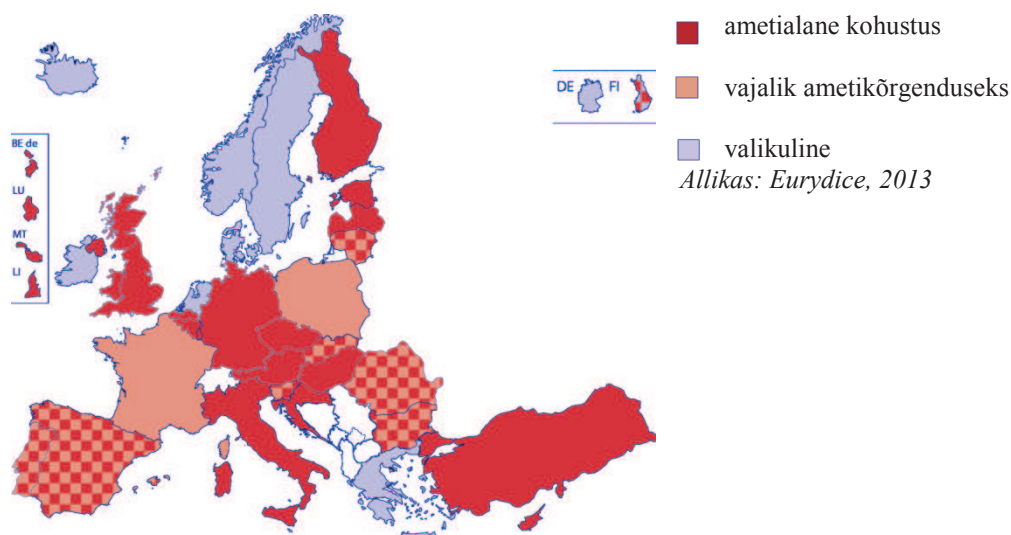
Enamikus Euroopa riikides on olemas erinevad elukestva õppe vormid, mille programmid keskenduvad ühiskonnaõpetusele ja selle haridusele. Organisatsioonid, kes koolitusi pakuvad, on sarnaselt Eestile enamasti riiklikud haridusasutused, akrediteeritud koolituskeskused, seltsid, mittetulundusühingud või füüsilisest isikust ettevõtjad.

Sarnaselt Eestile on koolitused erineva kestuse, spetsiifilise eesmärgi ja sisuga. Varieeruva kestusega koolituste kohta võib Eesti puhul näitena tuua juba eelpool mainitud pogramm VOICE (2011-2013) kui võrdlemisi pikaajaline koolitus, Lätis toimus aga 18-tunnine programm nimega „Õpetaja professionaalse kompetentsuse areng inimõigustes ja demokraatlikus kodanikuõpetuses koolis“ (*‘Development of teachers’ professional*

competences for human rights and democratic citizenship education at school') (Eurydice, 2012). Kauem kestva programmi näide Lätis võiks olla „Täienduskoolitus üldhariduskoolide õpetajatele“ (*In-service Training for General Education Teachers*'), mis toimub ajavahemikus 2010-2013 (Samas, 91). Inglismaal 2004. aastal läbiviidud väiksemahuline uurimus tõi välja, et ühiskonnaõpetusega seonduvaid koolitusi olid õpetajad enamasti läbinud lühikesel perioodil (1-2 päeva) (Foster, 2005).

Ühise joonena võib välja tuua veel asjaolu, et täienduskoolitused on nii Eestis, Soomes, Lätis kui Inglismaal kohustuslik osa õpetaja professionist (vt. Joonis 1).

Joonis 1. Erialane täienduskoolitus riikide võrdluses.

Nagu Eestiski, on näiteks Soomes Ajaloo ja Ühiskonnaõpetuse Õpetajate Selts, mis oma liikmetele koolitusi korraldab (Eurydice, 2005d).

Kuigi koolituste spetsiifiline eesmärk ja sisu võivad lahkned, on kõigil üldine eesmärk siiski sama – õpetaja professionaalse arengu toetamine ning ainealaste oskuste ja teadmiste kujundamine.

4 Metoodika

4.1 Uuritavad

Valimi moodustamiseks kasutati mugavusvalimi põhimõtet: valim moodustati hetkel kättesaadavatest ja töötavatest ühiskonnaõpetuse õpetajatest Lõuna-Eesti maakondade lõikes vastavalt koolide kodulehtede andmetele.

Küsimustik saadeti laiali 116 ühiskonnaõpetuse (ja ajaloo õpetajale, kui kooli kodulehel polnud märgitud eraldi ühiskonnaõpetuse õpetajat, lähtudes loogikast, et enamasti käivad need kaks ainet käsikäes) õpetajale. Igale õpetajale läheneti personaalselt, st kõigile saadeti nimeline kiri temaga seonduvate andmetega (kooli andmed jm). Vastajate tähelepanu tõmbamiseks läkitati ka meeldetuletuskirjad: esimene nädal peale esialgse osavõtupalvega kirja saatmist, teine kuu peale esimese meeldetuletuskirja saatmist.

Ankeete ei saadetud ainult neile õpetajatele, kelle kontaktandmed kooli kodulehel puudus ning kelle andmeid ka peale koolist tehtud järelpäremiste tulemusena ei saadud. Kokku oli selliseid õpetajaid 10.

Kindel eitav vastus ankeedi täitmise osas tuli 9 ühiskonnaõpetuse (ja ajaloo) õpetajalt, tuues põhjenduseks ajapuuduse, tehnilised põhjused, tervislikud põhjused või asjaolu, et ei anta ühiskonnaõpetuse tunde.

Uurimuse algusetapis seati eesmärgiks koguda andmeid vähemalt 50 õpetajalt. Ankeedile vastas 52 õpetajat Tartu, Põlva, Viljandi, Valga ja Võru maakondade linna- ja maakoolidest. Linnakoolide ja maakooli õpetajaid oli juhuse tahtel täpselt pooleks: vastajaid mõlemas kategoorias oli 26.

Naised moodustasid valimist 39 (75% vastanutest), mehi osales uurimuses 13, mis teeb nende osakaaluks 25%.

Uuritavate keskmine vanus oli 48,96 aastat.

4.2 Mõõtevahendid

Andmekogumisvahendiks koostati juhendajaga konsuldeerides ankeet, mis koosnes 21 küsimusest, millest 4 kandsid täpsustava küsimuse rolli variandi „muu“ korral. Üldiselt võib küsimused jagada kolme suurde plokki: taustaandmed (küsimused 1-6), täienduskoolitustega seotud küsimused (7-15) ning õpetajakoolituse ja õpetaja pädevusega seotud küsimused (16-21). Küsimustik on ära toodud lisas 3.

Küsimustiku sisereliaabluse hindamiseks kasutati Cronbachi alfat, mille väärtus oli 0,417. Madal sisereliaablus võib olla tingitud Cronbachi alfa arvutamise jaoks ebatüüpilistest küsimustest. Võimalik põhjendus madala reliaabluse kohta on küsimustiku pikkus (Brown, 2002).

4.3 Protseduur

Kvantitatiivne uurimus viidi läbi eformulari keskkonnas ajavahemikus märts- mai 2013. Kuigi valimi liikmete poole pöördui isiklikku lähenemist kasutades, oli ankeedile vastamine anonüümne ning kõigi jaoks vabatahtlik.

Andmete analüüsimiseks kasutati andmetötlusprogrammi IBM SPSS Statistics versiooni 20.

Mitteparameetriliste andmete analüüsiks teise ja neljanda hüpoteesi puhul kasutati Mann-Whitney U testi. Kahe tunnuse vahelise seose kontrollimiseks hüpoteesis number üks kasutati mitteparameetrilist Spearmani astakorrelatsiooni ning õpetajate hinnangut loodud koolitusvõimaluste osas hinnati Likerti skaala kaudu mediaani leidmisel.

5 Tulemused

Andmeanalüüsi teostamise järel saadi järgmised tulemused:

- (1) Ühiskonnaõpetuse õpetajate rahulolu oma pädevusega antud aines on seotud läbitud täienduskoolituste hulgaga.

Hüpoteesi kontrolliks kasutati mitteparameetrilist seoseanalüüsi Spearmani astakorrelatsioon. Hüpotees ei leidnud kinnitust, võrreldavate tunnuste vahel on olematu, väga nõrk seos ($p = -0,017$).

- (2) Linna- ja maakoolide ühiskonnaõpetajate rahulolu enda pädevusega vastava aine õpetamisel on erinev.

Analüüsiks kasutati mitteparameetrilist Mann-Whitney U testi kahe sõltumatu valimi korral. Selle tulemus näitab, et hüpotees ei leidnud kinnitust, kuna tunnuste vahel puudus statistiline erinevus ($Z = -0,965$, $p > 0,05$).

- (3) Ühiskonnaõpetuse õpetajad hindavad loodud arenemis- ja täiendusvõimalusi piisavaks.

Hüpoteesi kontrolliks kasutati Likerti skaalat vahemikus 1-6, kus 1 märkis varianti „täiesti piisav“ ning 6 „ei oska öelda“. Mediaani leidmisel selgus, et hüpotees leidis tõendamist – 25 vastajat 52-st hindas täiendusvõimalusi piisavaks, 11 täiesti piisavaks (vt Tabel 2).

Tabel 2. Kuidas hindate antud aine tarvis pakutavate täienduskoolituste hulka?

	Sagedus	Protsent
täiesti piisav	11	21,2
piisav	25	48,1
rahuldav	11	21,2
halb	1	1,9
väga halb	2	3,8
ei oska öelda	2	3,8
Kokku	52	100

- (4) Enam kui 10 aastat antud aine õpetajana töötanud vastajate hinnangul on ühiskonnaõpetuse kui eraldi aine õpetajakoolituse vajalikkus suurem kui vähem töötanud õpetajate hinnangul.

Hüpoteesi kontrollimiseks kasutatud Mann-Whitney U testi tulemusel olulist statistilist erinevust tunnuste vahel ei tuvastatud ($Z = -0,726$; $p > 0,05$), seega hüpotees ei leidnud kinnitust. Tööstaaži jaotus on välja toodud tabelis 3.

Ühiskonnaõpetuse õpetajate ettevalmistus ja täienduskoolitused 17

Tabel 3. Tööstaaž ühiskonnaõpetuse õpetajana.

Variant	Sagedus	Protsent
30	6	11,5
1	6	11,5
5	4	7,7
20	4	7,7
12	4	7,7
2	3	5,8
6	3	5,8
37	2	3,8
10	2	3,8
3	2	3,8
9	2	3,8
32	1	1,9
34	1	1,9
38	1	1,9
36	1	1,9
28	1	1,9
43	1	1,9
17	1	1,9
8	1	1,9
4	1	1,9
13	1	1,9
16	1	1,9
25	1	1,9
23	1	1,9
27	1	1,9
Kokku	52	99,5*

*Märkus: ümardused tehtud allapoole ehk $1/52=1,923\%$

6 Arutelu

Õpetajakoolituse osatähtsust hästi toimivas ühiskonnas ei saa üle tähtsustada, ükskõik kui palju sellest ka ei räägita – õpetaja kvaliteetne ning arengule orienteeritud ettevalmistus on aktuaalne kogu aeg. Liiga palju ei saa rääkida ka ühiskonnaõpetuse õpetajate erialasest ettevalmistusest ning täiendusvõimalustest. Ühiskonnaõpetuses peab õpetaja olema rohkem kui lihtsate faktide esitaja. Ta peab olema suuteline siduma raamatus käsitletu reaalse eluga ning omama kriitilist meelt maailmas toimuva suhtes ka siis, kui käsitluse all on enda kodumaaga seonduv.

Käesoleva uurimuse algul püstitati järgmised hüpoteesid: (1) ühiskonnaõpetuse õpetajate rahulolu oma pädevusega antud aines on seotud läbitud täienduskoolituste hulgaga; (2) linna- ja maakoolide ühiskonnaõpetajate rahulolu enda pädevusega vastava aine õpetamisel on erinev; (3) ühiskonnaõpetuse õpetajad hindavad loodud arenemis- ja täiendusvõimalusi piisavaks; (4) enam kui 10 aastat antud aine õpetajana töötanud vastajate hinnangul on ühiskonnaõpetuse kui eraldi aine õpetajakoolituse vajalikkus suurem kui vähem töötanud õpetajate hinnangul.

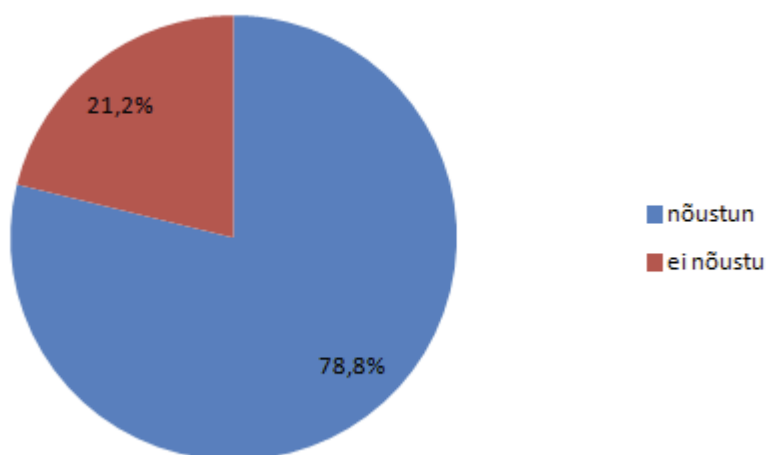
Uurimistulemuste põhjal võib öelda, et kinnitust leidis vaid kolmas hüpotees, ülejäänud kolme hüpoteesi paikapidavust ei leitud.

2000. aastal ühiskonnaõpetuse õpetajate andmebaasi koostamiseks läbiviidud uurimuses tuli välja, et kõige suurem probleem tol hetkel oligi just kvalifitseeritud õpetajate ettevalmistus. Valdmaa tõi diskussioonis välja, et ühiskonnaõpetust annavad sageli mõne muu aine õpetajad, kellel on vähene või puudulik ettevalmistus sotsiaalteadustes. Nii on õpetajate hulgas mitmeid teoloogia haridusega inimesi või neid, kellel puudub igasugune pedagoogikaalne haridus nagu näiteks nõukogudeaegsed raamatupidajad (Valdmaa, 2001).

Sama tendentsi võib näha ka antud lõputöö raames teostatud uurimuse tulemustes. Kõrgkoolis õpitud eriala alla märgiti teoloogia, soome-ugri filoloog, vene keel, loodusteaduste õpetaja. Olgu lisatud, et nende vastusevariantide juurde ei oldud märgitud täiendavat infot selle kohta, kas ühiskonnaõpetuse alast täiendõpet on läbitud või mitte (mitmes teises vastuses oli antud märkus lisatud). Raamatupidajad Lõuna-Eesti koolides küll ei õpeta (vähemalt nende hulgas, kes ankeedile vastasid), kuid variandi „veterinaaria“ võis vastuste hulgast leida küll. Ka antud vastaja ei olnud märkinud täiendõpet ühiskonnaõpetuses või üldse mõnes õpetajakoolituses. Seega oli ootuspärane, et kinnitust leiaks hüpotees (4) *enam kui 10 aastat antud aine õpetajana töötanud vastajate hinnangul on ühiskonnaõpetuse kui eraldi aine õpetajakoolituse vajalikkus suurem kui vähem töötanud õpetajate hinnangul*, kuid antud

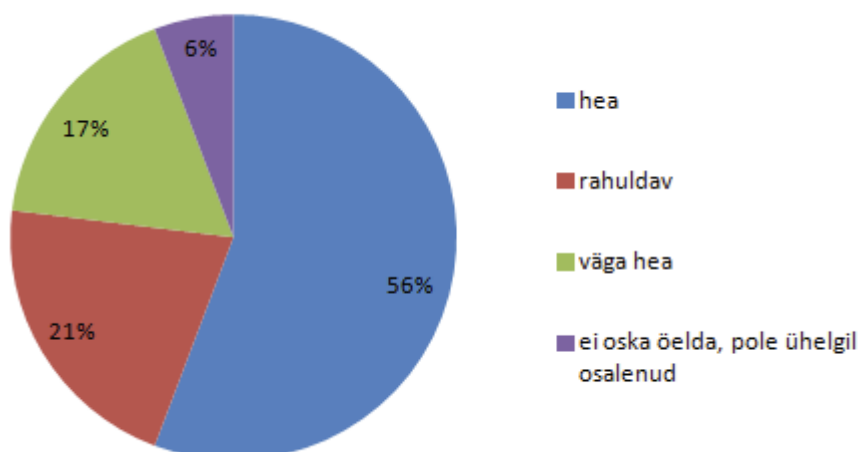
hüpoteesi kontrollimises statistiliselt olulisi erinevusi ei leitud ($Z = -0,726$; $p > 0,05$) ning hüpoteesi paikapidavus lükati ümber. Nõustuti, et ühiskonnaõpetusele kui eraldi aine õpetajakoolitusele tuleks pöörata rohkem rõhku (vt Joonis 2.), kuid tööstaaž antud küsimuses olulist rolli ei mänginud. Olgu märgitud, et näiteks juba nimetatud veterinaariaharidusega õpetaja on ühiskonnaõpetuse õpetajana töötanud 20 aastat.

Joonis 2. Hinnang ühiskonnaõpetuse kui eraldi aine õpetajakoolitusele: kas tuleks panna rohkem rõhku?

Lähtudes loogikast et täienduskoolitused ja uued teadmised tõstavad hinnangut oma pädevusele, püstitati hüpotees (1) *ühiskonnaõpetuse õpetajate rahulolu oma pädevusega antud aines on seotud läbitud täienduskoolituste hulga*ga. Eeldatav tulemus oli positiivse suunaga korrelatsioon: mida rohkem täienduskoolitusi on läbitud, seda rahulolevamad on õpetajad oma pädevusega. Analüüsist ilmnis aga, et need kaks tunnust ei ole üldse seotud (seos väga nõrk, olematu; $p = -0,017$), mis on üsna põrpiiv. Saadud tulemusele pakub käesoleva töö autor mitmeid võimalikke seletusi. Üks võimalus võib olla, et õpetajad ei oska reaalselt hinnata, kui võrd läbitud koolitused nende tööle ja professionaalsele arengule mõju avaldavad. Samuti võib olla põhjuseks, et nad ei analüüsi end ametialaselt piisavalt ning hindavad oma arengut nõrgemaks kui see tegelikult on. Seletusena võiks tuua veel õpetajate hinnangu koolituste kvaliteedile: halva kvaliteediga koolitused ei avalda suurt mõju reaalsele tööle olenemata sellest, kui suurel hulgal õpetaja neid läbib. Viimane variant antud töö puhul ei kehti: küsitletud õpetajad hindasid pakutavate täienduskoolituste kvaliteeti heaks (vt Joonis 3.).

Joonis 3. Õpetajate hinnang antud aine tarvis pakutavate koolituste kvaliteedile.

Arvestades asjaolu, et koolitusi peetakse enamasti linnades, püstitati hüpotees (2) *linna- ja maakoolide ühiskonnaõpetajate rahulolu enda pädevusega vastava aine õpetamisel on erinev ootusega, et linnakoolide õpetajate rahulolu oma pädevusega on suurem.* Kui 1994/95. õppeaastal läbiviidud uuringu (Poom-Valickis, 1997) tulemused tagasiside kohta näitasid, et kõige enam käivad kursustel maakoolide õpetajad (73,6%), siis käesoleva uurimuse põhjal ei leia kinnitust kumbki esitatud variant. Analüüsi tulemusena ei leidnud hüpotees kinnitust: asukoht ainepõhise pädevuse hinnanguga seotud ei ole ($Z = -0,965$, $p > 0,05$). Selle põhjenduseks võib tuua õpetajate iseseisva töö ainealase materjali otsimisel ning läbitöötamisel:

(*) Olen ennast piisavalt palju iseseisvalt täiendanud

(*) Aine meeldib, see käsitleb ju tervet ühiskonnaelu. Kahjuks õpikud, TV vananenud andmetega, pead ise olema aktiivne ja kõik üle kontrollima. Olema kursis värskemate uudistega.

(*) Tuleb ise olla aktiivne ja kursustel osaleda, sest kahjuks ainult õpikust ei piisanud ammu riigieksami sooritamiseks õpilaste ettevalmistamisel.

(*) Andes paralleelselt tunde nii ajaloos kui ühiskonnaõpetuses, oskan tuua õpilastele seoseid kahe aine vahel; olen pidev päevakajaliste sise- ja välispoliitiliste ning majandusuudiste tarbija.

(*) Olen ise aktiivne lugeja ja uurija, olen kursis ühiskonnas toimuvaga, kasutan päevakajalist materjali oma tundide ettevalmistamisel

(*) Iseõppimise teel kursis Eesti Vabariigi sise- ja välispoliitika põhiprobleemidega. Arutluse materjal teleaate 'Vabariigi kodanikud' jälgimine ja teemaarutlus õpilastega.

1996. aastal Tartu Ülikoolis pedagoogilise ettevalmistuse saanud õpetajate hulgas läbi viidud küsitluses (Krull, 1998) toodi välja, et kõige tõhusamaks teeks pedagoogilise kompetentsuse arendamisel on täienduskoolitused (30% vastanutest). 2000. aastal Sulev

Valdmaa (*Ühiskonnaõpetajate...*, s.a.) poolt läbi viidud ühiskonnaõpetajate uuring näitas, et 2000. aastal hindasid üle poolte vastanud (51%) Eesti kooli õpetajatest enesetäiendamise võimalusi piisavaks. Bakalaureuse töö autori uurimuses oli vastav protsent 69,3 („piisav“ 48,1%, „täiesti piisav“ 21,2%). See näitab, et rahulolu pakutavate arenemis- ja täiendusvõimaluste osas on suurenenud ning kuigi eelpool esitatud mureküsimumed täienduskoolituste osas olid arvulised, on täienduskoolitused Lõuna-Eesti ühiskonnaõpetuse õpetajate seas populaarsed.

6.1 Uurimuse kitsaskohad ja edasine uurimine

Uurimuses kasutatud valim on väike ning selles puudub esinduslikkus, mistõttu pole võimalik saadud uurimistulemusi üldistada üldkogumile.

Antud töö teemat tuleks kindlasti edasi arendada ning viia läbi uusi, täpsemaid uuringuid, mis näitaks konkreetsemalt ühiskonnaõpetuse õpetajate täienduskoolituste hetkeseisu. Näiteks tuleks uurimus läbi viia terve Eesti ulatuses ning longituutuuringuna tuvastamaks olukorra muutusi antud vallas.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli analüüsida ühiskonnaõpetuse õpetajatele mõeldud täienduskoolitusi ja enesearendusvõimalusi, selle seoseid õpetajate erialase pädevusega nende endi hinnangul ning uurida ühiskonnaõpetuse õpetajate ainealast ettevalmistust antud aine andmiseks tänasel hetkel. Tegemist on kvantitatiivse uurimusega, mille käigus küsitleti 52 ühiskonnaõpetuse õpetajat Tartu, Põlva, Viljandi, Valga ja Võru maakondade linna- ja maakoolidest. Küsitluses osalenute seas oli 39 nais- ning 13 meesõpetajat. Andmete kogumine toimus ajavahemikus märts-mai 2013. Kasutatud ankeet koosnes 21 küsimusest, küsitlus viidi läbi eformulari veebikeskkonnas.

Antud töö koosneb kuuest osast: sissejuhatus, teoreetiline ülevaade ühiskonnaõpetuse õpetajate tarvis loodud täienduskoolitustest, kodanikuõpetuse õpetajate esma- ja täienduskoolituste võrdlus teiste riikidega, metoodika, tulemused ning arutelu.

Tulemustest selgus, et ühiskonnaõpetuse õpetajad hindavad loodud arenemis- ja täiendusvõimalusi piisavaks – rahul oli 69,3 % vastanutest. Ilmnes, et rahulolu enda pädevusega vastava aine õpetamisel ei ole seotud kuidagi kooli asukohaga, linna- ja maakoolide ühiskonnaõpetajate rahulolu enda pädevusega ei ole erinev. Statistiliselt olulisi erinevusi ei tuvastatud ka pädevuse ja täienduskoolituste hulga vahel, millest võib järeldada, et ühiskonnaõpetajad kas ei taju täienduskoolituste reaalsel mõju oma tööle või ei analüüsita end ametialaselt piisavalt ning hinnatakse oma arengut nõrgemaks. Küsimustikule vastanud õpetajad leidsid, et ühiskonnaõpetuse kui eraldi aine õpetajakoolitusele tuleks panna rohkem rõhku, kuid vastused ei sõltunud nende ainealasest tööstaažist.

Märksõnad: ühiskonnaõpetus, täienduskoolitused, hinnang oma pädevusele, õpetajakoolitus

Summary

The job preparation and training courses of civics teachers in Southern-Estonia

The purpose of this Bachelor's thesis is to analyse the training courses and development possibilities that are aimed towards citizenship teachers and the connection between them, also the competence of the teachers, according to them, and to study how well the teachers are prepared to give the subject at this date. Quantitative research was carried out among 52 teachers, from Tartu, Põlva, Viljandi, Valga and Võru county city and country schools. 39 female and 13 male teachers partook in the survey. The information was gathered during the period from March to May 2013. The survey had 21 questions, and it was conducted using the eformular web environment.

The thesis consists of six parts: introduction, theoretical overview of the training courses provided to the civics teachers, the comparison of primary and secondary training of citizenship education teachers to other nations, methodology, results and discussion.

The results showed that civics teachers were satisfied with the training courses and the development possibilities – 69.3% of the participants. It showed that the satisfaction with one's competence did not depend on the location of the school, there is no difference between satisfaction in city and country school civics teachers. There were no statistical differences between the competence of the teacher and the amount of training courses taken, from which we can conclude that either they do not feel the influence of the training courses in their work or they do not analyse themselves enough and assess their progress as too weak. The participants found that citizenship as a separate subject in teacher training should receive more attention but the answer did not depend on their work experience in the field.

Keywords: civics, training courses, competence self-evaluation, teacher training.

Autorsuse kinnitus:

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kasutatud kirjandus

- Ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja*. Aadressil <http://www.ut.ee/et/ut-oppekavad/ajaloo-uhiskonnaopetuse-opetaja>
- Alasi, A.** (2002). *Kodanikukasvatuse teoreetilised probleemid ning korralduslikud aspektid riikide lõikes*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool
- Avatud Meele Instituut.** (s.a.) *Koolitused*. Aadressil <http://www.ami.ee/koolitused/>
- Brown, J. D.** (2002). The Cronbach alpha reliability estimate. *Shiken: JALT Testing & Evaluation SIG Newsletter*, 6 (1), 12-15. Aadressil http://jalt.org/test/bro_13.htm
- Catlaks, G., Sarma, V.** (1996). *Civic Education for Democracy in Latvia: The Program of the Democracy Advancement*. Retrieved from <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED411172.pdf>
- Eesti õpetajaharidusestrateegia 2009-2013.** (2009). Aadressil http://eduko.archimedes.ee/files/Eduko_strateegia_EST_14_08_2.pdf
- ESF programmi** „Üldhariduse pedagoogide kvalifikatsiooni tõstmine 2008–2014” alapunkti 7.1.4 raames moodustatud ekspertide kogu aruanne. „Pedagoogide täienduskoolituse kvaliteedikriteeriumide väljatöötamine ja täienduskoolituse kvaliteedi hindamise põhimõtete määratlemine“. (2012). Aadressil <http://www.innove.ee/UserFiles/%C3%9Cldharidus/%C3%95petajaprogramm/Pedagoogide%20t%C3%A4ienduskoolituse%20kvaliteedi%20kriteeriumid.pdf>
- Eurydice.** (2005a). *Citizenship Education at School in Europe. Country Reports. Estonia: National description – 2004/05*. Aadressil <http://bookshop.europa.eu/en/citizenship-education-at-school-in-europe-pbEC3212379/>
- Eurydice.** (2005b). *Citizenship Education at School in Europe*. Belgia: Eurydice European Unit
- Eurydice.** (2005c). *Citizenship Education at School in Europe. Country Reports. Latvia: National description – 2004/05*. Aadressil <http://bookshop.europa.eu/en/citizenship-education-at-school-in-europe-pbEC3012687/>
- Eurydice.** (2005c). *Citizenship Education at School in Europe. Country Reports. United Kingdom (England, Wales, Northern Ireland): National description – 2004/05*. Aadressil <http://bookshop.europa.eu/en/citizenship-education-at-school-in-europe-pbEC3112840/>
- Eurydice.** (2005d). *Citizenship Education at School in Europe. Country Reports. Finland: National description – 2004/05*. Aadressil <http://bookshop.europa.eu/en/citizenship-education-at-school-in-europe-pbEC3212376/>

- Eurydice.** (2012). *Citizenship Education in Europe*. Aadressil http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/139EN.pdf
- Eurydice.** (2013). *Key Data on Teachers and School Leaders in Europe. 2013 Edition. Eurydice Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Foster, R. (2005).** „No school left behind?“ *An analysis of the impact of professional development activities for Citizenship Education undertaken by Citizenship Coordinators in secondary schools in North-West of England*. In Ross, A. (Ed), *Teaching Citizenship*. London: CiCe. (pp 233-240)
- Gassner, O.** (2010). *ENTEP and European teacher education: Policy issues since 2000*. In Gassner, O., Kerger, L. & Schratz, M. (Eds.), *ETNEP: The first ten years after Bologna*. (pp 13-42). Retrieved from http://www.uni-kassel.de/einrichtungen/fileadmin/datas/einrichtungen/zlb/Akt_-_ENTEP_Book.pdf
- Haridus- ja Teadusministeerium.** (2009). *Üldhariduse pedagoogide kvalifikatsiooni tõstmise 2008-2014*. Aadressil <http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/programm.pdf>
- Haridus- ja Teadusministeerium.** (2010). *Eratäiendkoolitajate küsitlus*. Tallinn: Turu-uuringute AS
- Haridustöötajate kutseoskuste täiustamise korra kinnitamine.** (1998) Aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/238650>
- IEA Civic Education Study.** (s.a.). Aadressil <http://www.terpconnect.umd.edu/~jtpurta/>
- International Civic and Citizenship Education Study 2016.** (s.a.) Aadressil http://www.iea.nl/fileadmin/user_upload/Studies/ICCS_2016_Brochure.pdf
- Jaan Tõnissoni Instituudi koolituskeskus.** (s.a.) Aadressil <http://www.jti.ee/?s=4>
- Kerr, D.** (1999). *Re-examining Citizenship Education in England*. In Torney-Purta, J., Schwille, J. & Amadeo, J.-A. (Eds.), *Civic Education Across Countries: Twenty-four National Case Studies from the IEA Civic Education Project*. Netherlands: Eburon Publishers. (pp 203-227). Retrieved from <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED431705.pdf>
- Krull, E.** (1998). Tartu Ülikoolis pedagoogilise ettevalmistuse saanud õpetajate küsitlus. Hallep, M., Õunapuu, T. (Toim.), *Õpetajakoolitus III*. (lk 88-120). Tartu: Tartu Ülikool
- Meier, A.** (2002). *Kodanikuõpetus esimeses kooliastmes*. Publitseerimata diplomitöö. Tartu Ülikool
- Michelson, L.** (1997). *Õpetajakoolitus vastuvõtust täienduseni: õppekavad, ainepunktide ülekantavus, hariduse ja staaži arvestamine tarifitseerimisel*. Hallap, M. (Toim.), *Õpetajakoolitus I*. (lk 51-77). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus

- Poom-Valickis, K. & Loogma, K.** (2009). *Õpetajate enesetäiendamise*. Loogma, K., Ruus, V.-R., Talts, L., Poom-Valickis, K., Õpetaja professionaalsus ning tõhusama õpetamis- ja õppimiskeskonna loomine. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS tulemused. (lk 14-23). Tallinn: Tallinna Ülikooli haridusuuringute keskus
- Poom-Valickis, K.** (1997). Õpetajaks olemine – mõningaid arve ja mõtteid õpetajate küsitlusest 1994/95. õppeaastal. Kala, U. (Toim.), *Võimalus ja paratamatus olla õpetaja: konverentsi materjalid*. (lk 221-228) Tallinn: TPÜ Kirjandus
- Puurmann, M.** (2007). *Kodanikuhariduse valdkonnas tegutsevate organisatsioonide küsitluse kokkuvõte*. Avatud Eesti Fond. Dokumendifail aadressil https://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.eays.edu.ee%2Faja%2Fmedia%2FBAPP%2Fmaterjalid%2FKsitluse%2520kokkuvte.rtf&ei=l-KPub2YNSav0QWNj4CACA&usg=AFQjCNFH_LVDSUY2VNwli0tE4E3T-zcr0g&sig2=Xup4sJogEwBmubN43oaOhg&bvm=bv.46340616,d.d2k
- Põhikooli riiklik õppekava. Lisa 5: Ainevaldkond „Sotsiaalsed“.** (2011). Aadressil https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1200/9201/1009/VV1_lisa5.pdf#
- Riigikontrolli aruanne.** (2010). *Täiskasvanute täiendus- ja ümberõpe. Kas Euroopa Liidu rahaga parandatakse töajõu kvalifikatsiooni ja konkurentsivõimet?* Aadressil <http://www.riigikontroll.ee/Riigikontrollipublikatsioonid/Auditaruanded/tabid/206/Audit/2155/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results>
- Riigor, I.** (2012). *Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi tegevuse aruanne 2011. aastal*. Aadressil <https://dl.dropboxusercontent.com/u/28989671/EA%C3%9CS/EA%C3%9CS%20tegevusaruanne%202011%20%28kinnitatud%2021.03.2012%29.pdf>
- Räis, M.** (2008). *Kodanikuharidus ja kool*. Talur, P. (Toim.), Ülevaade kodanikuhariduse hetkeseisust ja arengusuundadest. (lk 29-39). Tallinn
- Toots, A.** (Toim.). (2011). *Noorte kodanikukultuur kümme aastat hiljem*. Tallinn: Vali Press OÜ
- Valdmaa, S.** (2001). *Developing civic education in Estonia*. In Tawil, S. (Ed.), Curriculum Change and Social Inclusion: Perspectives from the Baltic and Scandinavian Countries. Final Report of the Regional Seminar held in Vilnius, Lithuania, 5-8 December 2001. (Pp 71-79). Open Society Fund-Lithuania International Bureau of Education
- Valdmaa, S.** (2012, 4. mai). Kõik koolitused peaksid olema uudsed ja sisukad. *Õpetajate Leht*, lk 13

Ühiskonnaõpetuse õpetajate ettevalmistus ja täienduskoolitused 28

Valdmaa, S. (s.a.). *JTI Kodanikuhariduse Keskus Väike-Ameerika 8*. Aadressil

<http://www.jti.ee/?s=36>

Õpetajate koolituse raamnõuded. (2000). Aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12866316>

Õpetajakoolituse riiklik arengukava 2006-2013. (2006). Tartu-Tallinn. Aadressil

www.hm.ee/index.php?popup=download&id?5202

Ühiskonnaõpetajate uuring. (s.a.). Aadressil <http://www.jti.ee/et/unesco->

[oppetool/uhiskonnaopetajate-uuring/](http://www.jti.ee/et/unesco-oppetool/uhiskonnaopetajate-uuring/)

Lisa 1. Programmi „Üldhariduse pedagoogide kvalifikatsiooni tõstmine 2008-2014“ tegevuste ajakava

	Tegevused	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1.	Pedagoogide kutsealase arengu toetamine ja täiendkoolitussüsteemi arendamine	X	X	X	X	X	X	X
1.1	Pedagoogide kutsealaste profiilide kaardistamine (kooliastmeti ja aineti).		X	X	X			
1.2	Kutsealaseks enesehindamiseks erinevate võimaluste pakkumine ning meetodikate ühtlusamine ja rakendamine; sh arendatakse pedagoogide professionaalse arengu enesehindamise meetodikaid ja töötatakse välja täiendkoolituse õppekavad arvestades õpetaja kutsealast arengut ja karjääriteid; korraldatakse kutsestandardist lähtuvaid koolitusi enesehindamise erinevate meetodikate kasutamiseks; töötatakse välja ja arendatakse pedagoogide kutsealast arengut toetavad enesehindamise võimalused ja tugimaterjalid (sh OPAH ja – portfoolio).		X	X	X			
1.3	Kutsealase arengu kujundamiseks vajaliku nõustamissüsteemi väljatöötamine, rakendamine ja tagasisidestamine ekspertide poolt.		X	X	X	X	X	X
1.4	Täiendkoolituse kvaliteedi kriteeriumitel põhinevate, kutsestandardi, riikliku õppekava ja üldhariduse arengukava rakendamist toetavate koolituste (üles ehitatud kutsestandardi kaheksa pädevusgrupi alusel) tellimine ja korraldamine; sh täiendkoolituse kvaliteedi kriteeriumite väljatöötamine; kutsestandardi pädevuste põhiseid mooduleid sisaldavate täiendkoolituskavade väljatöötamise tellimine; programmi nõukoja kooskõlastusel prioriteetsel teemadel koolituste tellimine ja korraldamine (sh kutsestandardi pädevused, turvalisus koolis,		X	X	X	X	X	X

	teadusandekate laste arendamine, loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia (LTT) valdkonna õppesisu mitmekesistamine, uurimusliku õppe metoodika, haiglaõpe jt).							
1.5	Täiendkoolituse pakkumine ja vajaduse vahekorra ning kvaliteedi seire käivitamine, täiendkoolituskavade registreerimise ja täiendkoolituste tagasisidestamise võimaluse täiustamine EHIS-es, täiendkoolituse tagasisidestamise võimaluse loomine igale koolituse läbinule.		X	X	X	X	X	X
1.6	Haridusasutuste juhtide kompetentsumudeli arendamine ja rakendamine; sh haridusasutuste juhtide ametialaseks enesetäiendamiseks koolituste pakkumine lähtuvalt kompetentsumudelist (koolitused hõlmavad kohustuslike teemadena personaliarendusega seotud teemasid: arenguveestlused, tunnustamine, motiveerimine, kolleegilt õppimine, mentorlus jt.)		X	X	X	X	X	
1.7	Pedagoogide ja kvalifikatsiooni tõstmisega seotud spetsialistide kompetentsuse arendamine õppereiside ja seminaride kaudu	X	X	X	X	X	X	X
2.	Kvalifikatsiooni tõendamise põhimõtete arendamine ja arendamine pedagoogidele		X	X	X	X	X	X
2.1	Töötavatele ja tööturule sisenevatele pedagoogidele kvalifikatsiooni tõendamise metoodika arendamine; sh õigusruumi korrastamine (valdkonna regulatsioonides Õpetajahariduse strateegia elluviimist toetavate muutuste väljatöötamine), kvalifikatsiooninõuete täpsustamine, tunnustussüsteemi atesteerimisnõuete uuendamine.		X	X	X	X	X	
2.2	Kvalifikatsiooni tõendamise rakendamiseks vajalike tugimaterjalide koostamine ning kutsekomisjoni ja hindamiskomisjoni liikmete koolitamine (tulenevalt			X	X	X	X	X

	uuest kutseeadusest). Eksperte kaasates koostatakse ja publitseeritakse (sh väljaandmine) kutsetaotlemiseks ja kutse andmiseks vajalik tugimaterjal (+ e-väljaandena).							
3.	Pedagoogide koostöövõrgustike arendamine professionaalse arengu toetamiseks.		X	X	X	X	X	X
3.1	Pedagoogide kutse- ja erialaste koostöövõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine		X	X				
3.2	Kutse- ja erialaste võrgustike tegevuse toetamine. Toetatakse nii senistel ainelitudel ja maakondlikel aineseksioonidel põhinevaid kui ka uusi veebipõhiseid integreerivaid võrgustikke. Võrgustike näol luuakse pedagoogide temaatilised koostöökeskkonnad aktiivseks kutse- või erialaseks suhtlemiseks, meetodiliseks tööks ning parimate kogemuste levitamiseks. Võrgustikes toimub ekspertide juhtimisel kvaliteetne õppemeetoodiline arendustegevus: koostatakse ja levitatakse meetodilisi teadmisi ja õppematerjale; võrgustikud on aluseks õpetajate aktiivsele osalusele ainedidaktilises arendustegevuses, mille tulemusena paraneb õppe kvaliteet (õpetajate oskuste ja kogemuste kasv teadusliku meetodi rakendamiseks ja uurimispõhise õppe läbiviimiseks). Koostööd teevad pedagooge ühendavad organisatsioonid, koolitajad ja erinevad tugispetsialistid.			X	X	X	X	X
3.3	Koostöövõrgustike toimise seire ja analüüs				X	X	X	X
3.4	Õppeasutuse sisese koostöö arendamine (toimuvad koolitused, kogemuste jagamine ja info vahetamine, mis toetab õppeasutuste sisese koostöö arengut ning täiendkoolitustel omandatud kutsealaste pädevuste rakendumist).				X	X	X	X
4.	Programmi elluviimist toetavad tegevused.	X	X	X	X	X	X	X
4.1	Teavitustöö korraldamine		X	X	X	X	X	X

	trükimeedias, tele-, raadio- ja elektroonilistes kanalites ning info- ja reklaammaterjalide toimetamine, tõlkimine ja väljaandmine							
4.2	Teavitusseminaride ja infopäevade korraldamine programmi eesmärkide, protsessi ja tulemuste tutvustamiseks	X	X	X	X	X	X	X
4.2	Teavitus- ja reklaamtoodete tellimine ja jagamine programmi sihtgruppidele ja osalejatele		X	X	X	X	X	X
4.4	Programmi ettevalmistamine, administreerimine ja aruandlus. Programmi rakendamiseks piisava personali värbamine ning neile vajalike töötingimuste ja arenguvõimaluste loomine, programmi administreerimine.	X	X	X	X	X	X	X

Allikas: Üldhariduse pedagoogide kvalifikatsiooni tõstmine 2008-2014

Lisa 2. Pedagoogide täienduskoolituse turu hetkeolukorra kaardistamine ja ülesannete määratlemine

Täienduskoolitusturu sisemised tugevused	Täienduskoolitusturu sisemised nõrkused
<p>Pedagoogidel on motivatsioon osaleda täienduskoolitusel, nad on huvitatud oma professionaalsest arengust: 93% Eesti õpetajatest on viimase 5 aasta jooksul osalenud täienduskoolitustel: 99,8% on osalenud nn lühiajalistel koolitustel (8–24 akad. tundi), 9% on läbinud ka pikaajalisi koolitusi (32–160/240 akad. tundi); koolituste temaatika on seotud pedagoogika (sh eripedagoogika), juhtimise, psühholoogiaga ja aktuaalsete teemadega; motivatsiooni toetab ka põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (PGS) ja riiklike õppekavade rakendumine.</p>	<p>Venekeelsete koolide pedagoogid on halvemas positsioonis (keeleoskus!, ei osale võrgustikes, koolituste valik/pakkumine väiksem, professionaalsete koolitajate puudulik vene keele oskus).</p>
	<p>Bakalaureuse kraadi või kvalifikatsioonita pedagoogide motivatsioon täienduskoolituses osaleda on nõrk; puudub info valikainetest õpetajate täienduskoolituses.</p>
	<p>Koolituse mittesobivus pedagoogide ajagraafikuga (koolis ei ole kvalifitseeritud asendusõpetajaid)</p>
	<p>Pedagoogidel on vähene valmisolek ja oskus tegeleda oma töö analüüsi ja arengu juhtimisega ning seetõttu on raskendatud nende adekvaatse koolitusvajaduse väljaselgitamine.</p>
	<p>Koolijuhtimine ja organisatsioonikultuur ei toeta kõikides õppeasutustes pedagoogide professionaalset arengut, mis lõppkokkuvõttes võib takistada õppeasutuse jätkusuutlikkust.</p>
<p>Edukalt on rakendunud kutse aasta noore õpetaja professionaalse arengu toetamiseks.</p>	<p>Tööjõuturul pole olulist konkurentsi, mis motiveeriks end täiendama</p> <p>Praegu kehtiv pedagoogide töötasustamise süsteem ei arvesta nende professionaalset arengut: nt rakendatakse tulemustasustamist (oluline motivaator enesetäiendamisel!) vähestes õppeasutustes.</p>
<p>Üldiselt on õppeasutuste koolitusplaanid seotud asutuse arenguvajaduste ja arengukavaga, pedagoogide arenguvajadusega (NB! PGS nõue).</p>	<p>Kõikides õppeasutustes pole koolitusplaanid süsteemselt seotud asutuse arenguvajaduste ja arengukavaga või pedagoogide arenguvajadusega (hindamis- ja arenguveestluste tulemustega); koolitusplaanid on koostatud valdavalt 1 õppeaastaks; koolitusplaanide nõrk seotus õppe-kasvatustöö alaste eesmärkide ja võtmetulemustega!</p>
	<p>Koolituse mõjususe, eriti pikaajalise mõju hindamine (õpitu rakendamine igapäevatoos, pedagoogi areng □ õpilase ja õppeasutuse areng) on vähene: puudub süsteemsus nii</p>

	õppeasutuses kui ka koolituse pakkuja poolt.
Üldiselt tegutsevad täienduskoolituse turul professionaalsed koolituspakkujad (eraomanduses olevad asutused, vabakutselised koolitajad, MTÜd, aineseksioonid, seltsid, liidud, kirjastused, üldhariduskoolide koolituskeskused, Innove (REKK), akadeemilised asutused: TLÜ, TÜ, TTÜ + Kolledžid, täiendõppekeskused); koolituse kättesaadavus ja teavitus on hea; tihe konkurents (vabaturg) koolitusasutuste vahel.	Koolituse pakkujad on koondunud valdavalt suurlinnadesse, Harju- ja Tartumaale – koolituse kättesaadavus pole ühtlaselt jaotatud (transpordikulud, ajalised piirangud koolitavatele).
	Puudub ülevaatlik ja ühtne andmebaas täienduskoolituse pakkujatest (sh pakutavad õppekavad ja programmid, koolituse pakkuja sisuline kvaliteet).
	Koolitaja/koolituse pakkuja annab vähe tagasisidet (nt tagasisideküsitluse koondtulemuste esitamine) koolituse tellinud õppeasutusele
	Koolitusjärgne tugi on ebapiisav (nt võimalus saada koolitajatelt vajadusel lisakonsultatsiooni).
	EHISes kajastatavate andmete usaldusväärsus ja adekvaatsus: puudub võimalus andmete segmenteerimiseks (sisekoolitus, nn avatud kursused; temaatika, koolitaja jms lõikes), andmed ei anna sisulist infot koolituse mõjust, rakendatusest, kvaliteedist ja on ebapiisavad kvaliteetse koolituse valikuks; EHISe täiendamine pole rakendunud (Täiskasvanuhariduse arengukava meede 4.2.1, 4.4.2)
Tasemeõpet pakkuvatel koolitusasutustel on (üldiselt) olemas sisemised kvaliteedinõuded ja -süsteem, koolitusload; toimub koostöö sihtgrupiga; on olemas kvalifitseeritud lektorid; küsitakse tagasisidet koolituse kvaliteedi kohta.	Puudub informatsioon, kas erakoolitusasutustel on olemas sisemised kvaliteedinõuded.
	Puuduvad ühtsed (riigi/HTMi) poolt sätestatud kvaliteedikriteeriumid kõigile koolituse pakkujatele. Koolitusload on vaid 60% koolitajatest.
	On olemas küll andragoogi kutsestandard, kuid puudub informatsioon, kas standardi nõudeid arvestatakse koolitajate valikul (seadusandlikku kohustust pole!); koolitajad töötavad valdavalt lühiajalise töölepingu alusel, professionaalsed (tipp)tegitajad on väga hõivatud.
	Koolituslubade süsteem on bürookraatlik, ei taga koolituse sisulist kvaliteeti ega koolitavatele/koolituse tellijale valikuks vajalikku infot (sh puuduvad ühtsed nõuded õppekavade kirjeldamisele).
Üldiselt reageerivad koolituse pakkujad kiiresti ja paindlikult sihtgrupi/tellija vajadustele; pakutakse koolitusi nn aktuaalsetel teemadel, uus riiklik õppekava	Koolituste ettevalmistamisel on koostöö koolituse pakkuja ja tellija/sihtgrupi vahel siiski veel ebasüsteemne; pakutav koolituste valik ei pruugi vastata õpetaja vajadustele.

<p>annab konkreetsemad koolitussuunad.</p>	<p>Koolituse pakkujad ei keskendu piisaval määral strateegiliselt olulistele (hariduse eesmärkidega seotud teemadele), koolituste seotus haridusvaldkonna tööturu vajadustega on nõrk, sh ümberõppe vajadus; uuringute tulemuste (PISA, TALIS jt) nõrk seotus pakutavate koolitustega.</p>
<p>Rahastamise stabiilsus (tasandusfondi kaudu 3% pedagoogide palgafondist täienduskoolituseks): võimalus planeerida koolituse eelarvet; vähemalt osaliselt on kaetud selliste koolituste koolituskulud, mida organiseerivad pedagoogideaineseptsioonid.</p>	<p>Pedagoogid osalevad valdavalt lühiajalistel koolitustel: piiratud võimalused mitmekesiste õppemeetodite ja -vormide rakendamiseks, sh iseseisev töö, kogemuste vahetamine, virtuaalõpe jms; koolituse pikaajalisema mõju hindamine on raskendatud.</p> <p>Rahastussüsteemi teatud jäikus, ebastabiilsus, läbipaistmatus, ebaotstarbekus (nt väiksemad koolid saavad koolitusrahadeks kasutada alla 1% (ülejäätu suunatakse palgakulude katmiseks), KOV-d ei eralda koolide eelarvetesse ettenähtud 3% koolituskuludeks).</p> <p>Koolituste maksumus on suhteliselt kõrge</p> <p>Väiksemad koolid ei suuda sisekoolitusi korraldada (üks koolitus nõuab terve õppeaasta koolituste rahad); samas on sisekoolitused vajalikud ühtse nägemuse, hoiakute ja väärtuste kujundamiseks ja koos õppimiseks.</p>

Allikas: ESF programmi „Üldhariduse pedagoogide kvalifikatsiooni tõstmine 2008–2014” alapunkti 7.1.4 raames moodustatud ekspertide kogu aruanne

Lisa 3. Küsimustik

Hea vastaja!

Käesoleva küsimustiku eesmärgiks on uurida ühiskonnaõpetuse õpetajate poolt läbitud täienduskoolitusi, õpetajate hinnanguid nii läbitud täienduskoolitustele kui oma pädevusele antud aine õpetamisel ning pädevuse ja täienduskoolituste läbivuse vahelist seost. Küsimustiku täitmine võtab aega umbes 6 minutit ning on vabatahtlik. Küsimustiku vastajale tagatakse anonüümsus ning saadud vastuseid kasutatakse teadusliku töö tegemisel. Kui olete huvitatud uurimuse tulemustes või kui tekib küsimusi/probleeme, kirjutage aadressil jane.paasukene@gmail.com.

Ette tänades

Jane Pääsukene, Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi üliõpilane

* **Sugu** Naine
 Mees

* **Vanus**

* **Haridustase** bakalaureus
 magister või sellega võrdne haridus
 doktor

* **Eriala**

Eriala, mida kõrgkoolis õppinud olete

* **Tööstaaž ühiskonnaõpetuse õpetajana**

* **Millises koolis töötate?** kuni 150 õpilasega maakool
 enam kui 150 õpilasega maakool
 linnakool

* **Osaesin ühiskonnaõpetusega seotud koolitusel** viimase 5 aasta jooksul
 6-10 aastat tagasi
 enam kui 10 aastat tagasi

* **Kui vastasite eelmisele küsimusele jaatavalt, siis palun märkige, millis(t)el.**

* **Milliseid ühiskonnaõpetusega seonduvaid**

täienduskoolitusi (veel) teate? *Ei pea olema koolitusest osa võtnud*

* **Kust saate infot toimivate ühiskonnaõpetusega seonduvate täienduskoolituste kohta?** Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi kaudu
 kooli juhtkonna poolt saadetud meilid
 koolitusfirmade ja ülikoolide infolistidest
 ise uusi võimalusi otsides
 muu

Kui vastasite variandiga "muu", lisage omapoolne vastusevariant

* **Kuidas hindate antud aine tarvis pakutavate täienduskoolituste hulka?** täiesti piisav
 piisav
 rahuldav
 halb
 väga halb
 ei oska öelda, pole ühelgi osalenud

Negatiivse vastusevariandi puhul (halb, väga halb) märkige, miks nii arvate/mis antud vastuse tingis.

* **Kuidas hindate antud aine tarvis pakutavate täienduskoolituste kvaliteeti?** väga hea
 hea
 rahuldav
 halb
 väga halb
 ei oska öelda, pole ühelgi osalenud

Negatiivse vastuse puhul (halb, väga halb) märkige, miks nii

arvate/mis on selle põhjuseks.

*

* **Valige enda jaoks sobiv variant:**
"Hindan üliõpilaste poolt omandatavat ettevalmistust antud (st ühiskonnaõpetuse õpetaja) erialal ..."

- heaks
 pigem heaks
 rahuldavaks
 pigem halvaks
 halvaks
 ei oska öelda

Tutvu õppekavaga aadressil [https://www.is.ut.ee/pls/ois/!tere.tulemast?](https://www.is.ut.ee/pls/ois/!tere.tulemast?leht=OK.BL.PU&id_a_oppekava=3770&kordi_pealehel=0&systeemi_seaded=12,1,12,1&viida%20kaudu=1&sessioon=0)

[leht=OK.BL.PU&id_a_oppekava=3770&kordi_pealehel=0&systeemi_seaded=12,1,12,1&viida%20kaudu=1&sessioon=0](https://www.is.ut.ee/pls/ois/!tere.tulemast?leht=OK.BL.PU&id_a_oppekava=3770&kordi_pealehel=0&systeemi_seaded=12,1,12,1&viida%20kaudu=1&sessioon=0)

* **Lähtudes eelmise küsimuse vastusest, märkige oma arvamust põhjendavad väide/väited**

- õppe kestvus on piisav
 õppe sisu käsitleb vajalikke valdkondi (majandus, õigus, politoloogia jm)
 õpe on kõigile kättesaadav
 õpe on aktuaalne ja ühiskonna muutusi arvestav
 koostatud õppekavad on hõlpsasti läbitav
 erialaseid aineid annavad oma ala eksperdid
 õpe on liiga lühike
 ühiskonnaõpetusega seonduvaid ained käsitletakse liiga vähe
 õppemeetodid on iganenud
 õppekava ei käi ajaga kaasas
 pole välja töötatud kindlat aine andmise metoodikat ja ditaktikat
 muu

Valida on võimalik mitu varianti;

Variandi "muu" valimise korral lisage omapoolne vastusevariant

* **Väide:**
"Ühiskonnaõpetuse kui eraldi aine õpetajakoolitusele tuleks panna rohkem rõhku." Kas nõustute või mitte?

- Nõustun
 Ei nõustu

* **Kuidas hindate oma pädevust antud aine õpetamisel?**

- väga hea
 hea
 rahuldav
 halb
 väga halb

* **Põhjendage oma vastust**

Nt. negatiivse vastuse puhul võimalikke vastusevariante: pole saanud piisavalt täienduskoolitusi, teadmised ei ole enam ajakohased jne

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Jane Pääsukene

(sünnikuupäev: 10. November 1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Ühiskonnaõpetuse õpetajate erialane ettevalmistus ja läbitavad täienduskoolitused Lõuna-
Eestis,

mille juhendaja on Hasso Kukemelk (knd (pedagoogika)),

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 27. mail 2013